

"המקום אשר יבחר ה'"

"ודעתי בדרך הפשט כי טעם 'אשר יבחר' - שכל מולך על עמים מאת האלוקים היא לו. וכך אמרו אפילו ריש גרנותא מן שמיא מוקמי ליה, יאמר שום תשים עליך מלך כל אשר יהיה נגזר מן השמים שימלוך, וכל על דרך הפשט המקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו, כל שיבנו שם בית המקדש לה' הכל מצוין ה'" (דברים י"ז, טו).

אם כן, לדברי הרמב"ן אין מקום קבוע מראש ע"י ה', אלא כאשר בפועל המקדש ייבנה במקום מסוים, יגלה הדבר שהיה זה מאת ה'. כלומר, מתוך המציאות עצמה יתברר באיזה מקום בחר ה'. באופן תיאורטי יכול זה להיות בכל מקום שבני ישראל יקבעו, בתנאי שבפועל שם ייבנה המקדש.

4. הקב"ה השאיר את הבחירה בידי האדם, ואין זה מוריד מהבחירה האלקית בו.

כשם שבמושגים רוחניים קיימים יחסי גומלין בין סגולה לבחירה, כך גם כאן - הבחירה של האדם מגלה בעצם את סגולת המקום, ובאופן פלאי אכן האדם בבחירתו מצליח לבחור את המקום שקיימת בו הסגולה.³ על פי כיוון זה עולה שקיימת אכן בחירה ממשית ולא מדומה - האדם באמת בוחר, והקב"ה אינו קובע/חושף את המקום עד שהאדם מגיע לשם. כך גם עולה מהתיאור הנבואי של בחירת המקום ע"י דוד בפרשת גורן ארונה היבוסית. נראה שזוהי גם כוונת המדרש בספרי על הפסוק "לשכנו תדרשו ובאת שמה": "יכול תמתין עד שיאמר לך נביא ת"ל דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך נביא...". וכך היה בדוד שחיפש ומצא והנביא אישר לו.

ניתן להסביר בכיוונים שונים מדוע ממתין הקב"ה עד שיעשו המאמצים האנושיים:

- מן הספרי נראה שיש צורך שבני ישראל ידרשו את מקום המקדש. נראה שהבסיס לעניין זה, הוא שמהות המקום היא הקרבה בין הקב"ה וכנסת ישראל, על כן ממתין הקב"ה להתעוררות קרבה וכסופים בעם, ורק אח"כ מגלה הוא מצדו את מקום המקדש.
- הרמב"ם מסביר שהסיבה שלא נגלה המקום עד שעם ישראל דורש אותו בעצמו, הינה רצון הקב"ה לאחדות העם. רק מתוך אחדות עם ישראל מתאפשר הגילוי האלקי והבחירה במקום.
- סיבה נוספת לסדר הדברים מובאת ברד"ק. הרד"ק מסביר שהבחירה האלקית במקום תלויה בביסוס המלכות הארצית. מלכות ישראל היא כסא ה' בעולם, ולכן רק מתוכה מתאשר גילוי מלכות ה'.⁴ בעקבות התעוררות

לעלוי נשמת שלמה יוסף בן חיים שמואל פינקלשטיין ז"ל

פתיחה

בשיעורים שעברו עסקנו בפירוש הביטוי 'המקום אשר יבחר ה'". עמדנו על טיבה של הבחירה בירושלים, ועל מעמדה של שילה. בשיעור זה נמשיך בנושא זה, ונתמקד בבחירת ירושלים כמקום קדוש.

ט. בחירה בלשון עתיד

התורה בוחרת לנסח את הבחירה במקום בלשון עתיד: "המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו". מדוע?

נראה כי ניתן להסביר זאת בכמה אפשרויות:

1. אפשר להבין כי משמעות צורת הפעל 'יבחר' היא כהווה מתמשך, כלומר משהו שמתחיל מההווה וממשיך עד העתיד, כדוגמת "ופרסה לא יפריס" (ויקרא י"א, ה).
2. מנגד, ניתן להסביר שהקב"ה אמנם בחר במקום כבר בעבר, אך רק בעתיד הוא יגלה לנו את בחירתו. באופן פשוט, כבר בפרשת העקדה (בראשית כ"ב) התורה מתייחסת לבחירת המקום בכך שהקב"ה מורה לאברהם ללכת אליו. אם כן, המקום כבר נבחר ואף נרמז שמקום זה ימש בעתיד כמקום עליה לרגל, וכל שנותר הוא לגלות את הבחירה. בחז"ל מצאנו מקורות המציינים את הבחירה האלקית במקום כבר מבריאת העולם, דרך הקרבנות שמקריבים בהר המוריה אדם הראשון, קין והבל ונח, ולפי דעתם בודאי שהמקום כבר נבחר.
- אלא שעדיין, פשט הלשון בתורה מעידה שה' טרם בחר את המקום. ניתן להסביר שפרשת העקדה ומדרשי חז"ל מעידים על סגולת המקום ומיוחדותו, אך בחירה ממש טרם נעשתה.
3. הבחירה באמת טרם התרחשה.² הסיבה לכך היא כי הקב"ה רוצה להשאיר מרחב גם במקום זה לבחירה האנושית.

על דרך זו מבאר הרמב"ן בפרשת המלך:

- 1 נקודת המוצא של הדיון היא שדיברה תורה בלשון בני אדם, וכמובן שכלפי הקב"ה לא שייך לדבר על מימד הזמן כלל.
- 2 לפי הבנה זו, ברור מאוד מדוע אין מי שמעלה את האפשרות לזהות את בית אל כמקום אשר יבחר ה'. למרות שהזכרנו בשיעורים הראשונים שביית אל היא ללא ספק מקדש האבות - בו נקבע ע"י יעקב אבינו ששם ה' מתגלה, בו סולם המחבר שמים וארץ, בו מצבה ומזבח ובו כל המרכיבים של מקדש אותם קובעים האבות באופן טבעי. אלא שביית אל אינה מקום אשר יבחר ה', בה לא הגיעה לידי ביטוי בחירתם של ישראל, ואין במעשהו של ירבעם, בקבעו את אחד העגלים בבית אל, להפוך אותו למקום שה' יבחר בו. מה גם שהיא בגבול בני רחל יוסף (אפרים) ובנימין, מה שאין כן ירושלים הנמצאת בין יהודה לבנימין ומאחדת את בני רחל ובני לאה.

3 מעין מסלול "ידיעה ובחירה".

4 הבאנו כאן דעות אלו בתמצית בלבד מפני שהרחבנו בהן בשיעור הרביעי הן בשאלה מדוע ירושלים אינה מוזכרת בשמה המפורש בתורה ולא

ירושלים, לציון⁹ ופעם אחת לבית המקדש.¹⁰ מעניין כי אין במקרא אזכור של בחירת ארץ ישראל,¹¹ ובחירת מקום מתייחסת בעצם לעיר ירושלים בלבד.

נתבונן בהקשרים בהם מופיעה לשון 'בחירה' ביחס לירושלים:

- בתפילת שלמה עם חנוכת הבית מוזכרת בחירת העיר פעמיים (מלכים א, ח', טז, מד, מח).
- בפגישה בין אחיה השילוני לירבעם (מלכים א, י"א, יב, לב, לו), שם מודגש שירושלים נבחרה ולכן אין להעלות על הדעת שירבעם יבחר מקום חלופי לעבודת ה' עם פילוג הממלכה.
- בהקשר למלכות רחבעם (מלכים א, י"ד, כא).
- במאיסת העיר בימי מנשה (מלכים ב, כ"ג, כז).
- בהקשר לחורבן העיר, אנו מוצאים גם את בחירתה: "וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה בנו בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם" (מלכים ב, כ"א, ז ודברי הימים ב, ל"ג, ל).
- זכריה מספר פעמיים את בחירתה המחודשת של העיר בימי שיבת ציון לאחר מאיסתה בחורבן הבית (למשל א, יז; ב, טז; ג, ב).

עולה מן המקראות בבירור שרק העיר ירושלים והמקדש נבחרו. נחזור אם כן לשאלתנו, מדוע צריכה היתה להבחר דווקא עיר, מה המיוחד בבחירתה?

יא. העיר כביטוי ל'מחנה ישראל'

תשובה לשאלתנו ניתן להעלות על יסוד דברי הגמרא בזבחים:

"תניא כשם שמחנה במדבר כך מחנה בירושלים. מירושלים להר הבית מחנה ישראל, מהר הבית לשער נקנור מחנה לוי, מכאן ואילך מחנה שכינה והן הן קלעים שבמדבר" (זבחים קטז:).

בעקבות הגמ' פוסק הרמב"ם:

"שלש מחנות היו במדבר מחנה ישראל, והוא ארבע מחנות, ומחנה לוי שנאמר בה וסביב למשכן יחנו, ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. וכנגדן לדורות, מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל, ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוי, ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה, והחיל ועזרת הנשים מעלה יתירה בבית עולמים" (הלכות בית הבחירה ז', יא).

ירושלים מקבילה א"כ למחנה ישראל. בחירת העיר, משמעותה בחירה במקום המייצג את העם כולו. כעין מחנה ישראל

9 בתהילים קל"ב, יג "כי בחר ה' בציון איוה למושב לו".

10 דבה"ב ז', טז "ועתה בחרתי והקדשתי את הבית הזה להיות שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי שם כל הימים".

11 בתהילים מ"ז, ה מוזכרת ברמז בחירה בארץ ישראל: "יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה".

המלך לגילוי המקום ובחירתו, הקב"ה מצדו אכן בוחר במקום. אמנם הבחירה המלאה תתבטא רק בימי שלמה.⁵

י. בחירת עיר

שאלה אחרונה שברצוננו לעסוק בה במסגרת שיעור זה קשורה לעצם בחירת העיר. מדוע יש לקב"ה צורך או עניין לבחור בעיר?⁶ אמנם, כבר בתורה אנו מוצאים שמטרת הבחירה היא "לשום שמו שם" או "לשכן שמו שם" (דברים י"ב, ה, יא). אך השאלה הנשאלת היא מדוע מקום זה צריך להיות דווקא עיר? מדוע לא להסתפק בבחירת הר המוריה בדומה להר סיני.

לשאלה זו לא מצאנו התייחסות מיוחדת - לא בפסוקים עצמם, ולא בדברי חז"ל והראשונים.

כדי להתמודד עם שאלה זו, ננסה לעיין מעט במושג הבחירה בתורה.

א. הבחירה באדם

כמה פעמים מוצאים אנו בתורה בחירה של אנשים שונים:

○ בחירת ישראל: "כי עם קדוש אתה לה' א-להיך בך בחר ה' א-להיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה" (דברים ז', ו).

○ בחירת הכהנים: "וזה יהיה משפט הפהנים מאת העם... כי בו בחר ה' א-להיך מכל שבטיך לעמד לשירת בשם ה' הוא ובניו כל הימים" (דברים י"ח, ג-ה).⁷

○ בחירת דוד ושלמה⁸: "ויבחר ה' א-להי ישראל בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בי רצה להמליך על כל ישראל: ומלך בניי כי רבים בניי נתן לי ה' ויבחר בשלמה בני לשבת על כסא מלכות ה' על ישראל" (דברי הימים א, כ"ח, ד-ה). הבחירה היא בדוד ושלמה וזוהי קביעות מלכות בית דוד.

כלומר, במישור הבחירה באדם אנו מוצאים בחירת ישראל, כהונה, ומלכות.

ב. הבחירה במקום

ביחס לבחירת מקומות בתורה מוזכר "המקום אשר יבחר ה'". נבניאיים ובכתובים לשון בחירת מקום התייחודה לעיר

רצינו לחזור על כך כאן (http://www.etzion.org.il/vbm/archive/10-04/geru/04yerushalayim_batorial.php)

5 על פרטי תהליך בחירת העיר והמקדש נקדיש בעז"ה שיעור בפני עצמו ועל כן אין אנו מפרטים את הדברים כאן.

6 נזכיר כי בפשטי הפסוקים, לא מפורש שמדובר על עיר. כאן בדברינו הלכנו בעקבות חז"ל הקובעים כי כוונת הפסוקים בפרשתנו היא לירושלים.

7 בחירת הכהנים ואהרון בפרט מוזכרת מפורשות בהקשר למרידת קורח ועדתו. שם סובבת כל הפרשה סביב בחירת אהרון, והכרת קורח והעם כולו בעובדה זו.

8 גם בתהליך משיחתם למלך מתקיימת בחירה (למשל שאול, שמואל א, י', כד; דוד, שמואל א, ט"ז, ח; שלמה, דברי הימים א, כ"ח, ה'; י', כ"ט, א).

ואבחר בירושלים להיות שמי שם ואבחר בדוד להיות
על עמי ישראל¹³ (דברי הימים ב, ו', ה-ו)

כשהנביא מתייחס לפילוג הממלכה, הוא אומר לשלמה (מלכים א, י"א, יג) "רק את כל הממלכה לא אקבע שבט אחד אתן לבנך למען דוד עבדי ולמען ירושלים אשר בחרתי". המשמעות של ההקבלה היא בעצם שהקב"ה בוחר בחירה הקשורה במלכות בית דוד. העיר מייצגת את מלכות ישראל ומלכות ישראל היא בעצם כסא ה' בעולם (דברי הימים א, כ"ט, כג "וישב שלמה על כסא ה' למלך").

על יסוד הקשר בין בחירת ירושלים ומלכות ישראל, ניתן לומר שבחירת העיר נועדה לאפשר את גילוי מלכותו יתברך בעזרת המלכות הארצית שבירתה ירושלים. המלכות היא הכלי השלטוני דרכו הקב"ה יכול להתגלות לעם – ועל כן ההקבלה בין בחירת העיר לבחירת מלכות בית דוד היא משמעותית. ירושלים היא עיר בירה ארצית – עיר מלכות, המאפשרת גילוי שלם יותר של מלכות ה', וזוהי הסיבה לבחירתה.

עולה מהדברים, שבמובן מסויים כלולים בבחירת ירושלים כל הבחירות בהם בחר ה': ישראל, כהונה ומלכות, ודווקא דרך העיר מתאפשר ייצוג מלא של מלכות ה' וקדושתו.

הצד השני של אותו מטבע הוא שהמקדש נמצא בתוך עיר. גם המקדש מצדו זוקק את גילויו והשפעתו על מקום המלכות.

סיכום

בשלושת השיעורים האחרונים, עסקנו בסוגיית בחירת המקום. בחנו את הופעות הביטוי 'המקום אשר יבחר ה', מה כלול במלה מקום, מהי משמעות הבחירה, מהו מעמדה של שלה ומדוע התורה מנסחת זאת בלשון עתיד.

טענתנו העיקרית היא שהבחירה האלוקית נוסחה בלשון עתיד על מנת לאפשר השתדלות ודרישה אנושית, כלומר, הקב"ה בוחר במקום מכח פועלו של עם ישראל. כביכול, הקב"ה ממתין ומצפה לדרישת עם ישראל ולפועלו, ורק מכח זה יבחר הוא במקום השראת שכינתו.

עקרון זה מעניק אחריות מאד גדולה לעם ישראל ותוקף גדול לפועלו, שכביכול, הם המאפשרים את הבחירה האלוקית ומזמינים אותה. את החשיבות שבהקדמת הפעולה האנושית הסברנו על פי הנימוקים השונים: דרישת המקום, אחדות או מלכות. אפילו במקום המסמל יותר מכל את נוכחות הקב"ה בעולם, ממתינה הבחירה האלוקית למעשי האדם, כפי שהתגלה בפועל בימי דוד.

במדבר המצוי סביב מחנה לוי ומחנה שכינה, כך ירושלים העיר סביב הר הבית וסביב העזרה.

ירושלים, בניגוד למקום המקדש, היא עיר. עיר מהווה ביסודה מקום של חולין, מקום בו מופיעים חיי החול במלואם: הלכלוך, הטומאה, התאוות, היצרים, חיי משפחה, חיי עבודה, חיי תרבות וביולוגי וכד'. בעיר מופיעים מרחבי החיים במלא מובנם, על כל המרכיבים הכלולים בהם. החידוש בבחירת עיר הוא שמקום כזה - שמופיעים בו צדדי החיים כולם, נהפך באמצעות הבחירה למקום של קדושה.

ייחודה של ירושלים הוא בכך שבלבה עומד המקדש, והטבעת חותמו ניכרת על פני העיר כולה. כך גם אפשר להסיק מהגדרת ירושלים לעניין אכילת קדשים (משנה בכלים א', ה ואילך): "לפנים מן החומה מקודשת ממנה... ומהי קדושתה? שאוכלים בה קדשים קלים ומעשר שני". קדשים קלים הם קרבנות שהועלו על גבי המזבח, ולאחר מכן הם נאכלים במרחבי העיר כולה. העיר ירושלים יונקת את צביונה מתוך המקדש הניצב בתוכה.

חז"ל מלמדים שכדי להרחיב את ירושלים, יש צורך בסנהדרין, אורים ותומים ובתנאים נוספים. משמעות הדבר היא שהרחבת העיר היא בעצם הרחבת קדושתה, וממילא יש לתהליך זה תנאים שונים.

בהקשר זה, מעניינת מאד שיטת הרמב"ם. המשנה בראש השנה אומרת:

"יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה"¹⁴ (פרק ד', משנה א).

מבאר הרמב"ם בפירוש המשניות:

"כבר בארנו לך כמה פעמים כי מקדש - נקראת ירושלים כולה, ומדינה - שאר ארץ ישראל"¹².

כלומר, לדעת הרמב"ם ירושלים כולה מוגדרת כ'מקדש'. השפעת המקדש על ירושלים כל כך גדולה עד כדי שלעניינים מסוימים היא נקראת מקדש בעצמה.

אם כן, הקב"ה בוחר בעיר על מנת להפוך מקום של חיים טבעיים למקום של קדושה, בעיר הנבחרת מעלים את חיי החולין לשורשם ומזככים אותם. ניתן לומר כי בפועל מתגלה בירושלים בחירת ישראל כ"ממלכת כהנים וגוי קדוש", כביכול בחירת הכהונה מתפשטת למחנה ישראל כולו, המיוצג בירושלים.

יב. העיר כמשכן המלכות

את בחירתה של עיר דווקא, ניתן להסביר גם בכיוון נוסף.

בכמה מקומות מצינו כי הנביאים קושרים בין בחירת ירושלים לבחירת דוד. בדברי הימים נאמר:

"מן היום אשר הוצאתי את עמי מארץ מצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם ולא בחרתי באיש להיות נגיד על עמי ישראל.

13 במקבילה במלכים א, ח', טז בחירת העיר תלויה בבחירת המלך. ועניין זה דורש הרחבה ולא נעשה זאת כאן.

12 וכן בפירוש המשניות למעשר שני ג', ד ושקלים א', ג וסוכה ג', י.